

РЕЦЕНЗИЯ

За труда на Жени Каменова Василева

- на тема „ Ювелирно производство в Южна Тракия и Егея през Ранната бронзова епоха „ - дисертация за присъждане на научната и образователна степен „доктор“
 - от проф. Диана Гергова,
- член на Научното жури, назначено със Заповед ВО 38-747 от 22.12.2015 г. на Ректора на Софийски Университет проф. Ат. Герджиков

Трудно някой би спорил, че разработването на темата за ювелирното производство в Южна Тракия и Егея през Ранната бронзова епоха е повече от навременно. Накитите от този период на бронзовата епоха са съществен извор за развитието на металургията и металообработката, за очертаването на културните тенденции в развитието на древна Тракия. Значително обогатената през последните години с нови паметници тракийска изворова база във всички аспекти на културата в Тракия през бронзовата епоха, както и по тази тема, предоставят широко поле за обобщаващи изследвания. Накитите от ранната бронзова епоха се нуждаеха от своята систематизация, от очертаването на основните им характеристики, както и потенциал като извори за културния облик на Тракия и взаимоотношенията и с Европа и Средиземноморието през този период.

Това са и задачите, които са третирани в представения от Жени Василева труд, и с които, държа да подчертая още в самото начало, тя се е справила много успешно .

Дисертационният труд на тема „ Ювелирно производство в Южна Тракия и Егея през Ранната бронзова епоха„ е разработен на 318 страници, към които следва да се отбележи изключително богатия списък на използваната литература. Трудът съдържа Въведение и 5 глави: Глава I. Преглед на проучванията и терминология, Глава II. Класификация, типология, хронология и териториално разпространение, Глава III. Накитите в техния контекст, Глава IV. Суровини, технологии и декоративни техники, Глава V. Ювелирни производствени центрове, и Заключение. Придружен е от каталог, изготвен върху

единна база от критерии, който съдържа 1027 номера. Към работата са приложени и 14 карти на разпространение на отделните типове, както и 130 табла с илюстрации.

Рецензията на дисертационен труд е първото по рода си и изчерпателно по своето съдържание, изследване за накитите в Тракия от бронзовата епоха. И веднага следва да се подчертае, и да бъде приветстван подхода на авторката към разработването на този изворов материал. Тракийските паметници още на този етап на систематизация и анализ, са интегрирани в една обща класификационна и интерпретационна схема с накитите от Егея - значително по-познати и коментирани, но също не винаги добре систематизирани. Разработването на темата в този по-широк териториален обхват позволява ясно да се очертаят, въз основа на накитите, микрорегионалните особености в Източното Средиземноморие, да бъдат дефинирани специфичните аспекти на културното развитие на Тракия, а и направените изводи да бъдат обосновани възможно най-обективно.

Дисертационният труд на Жени Василева е изграден както върху вече публикувани материали, така и чрез привеждането на серия от предоставени и непубликувани паметници от проучванията на различни обекти. В разработването на темата е използван и значителен изобразителен материал, свързан с културата събитията в Егея през ранната бронзова епоха.

Разнообразният контекст на накитите - некрополи, селища и съкровища, е предопределил влагането на изключително много усилия и прецизност в разработването на темата. Натрупаният опит при участието на авторката в разкопките на редица праисторически обекти в България, и е позволил добре да вникне в значението на археологическия контекст. Благодарение на специализациите си в чуждестранни институти и страни от района (по Програма Еразъм в Департамента по археология към Университета в Атина през 2012 г. и към Американския изследователски институт в Истанбул през 2013 г.), Жени Василева е имала възможността да се запознае с преобладаващата част от паметниците в оригинал, както и да работи с цялата налична литература.

Очевидната всеотдайност на Жени Василева в разработването на темата има естествено и своите изключително добри резултати. Представената работа далеч надминава изискванията на един дисертационен труд. Тя демонстрира отлично познаване на проблематиката, на състоянието на изследванията на накитите, на

обектите - контекста на тези накити, на интердисциплинарните изследвания, и на терминологията, представени в глава I. Преглед на проучванията и терминология. Този преглед и изграден на същия териториален принцип, на който по-късно е разработена и дисертацията – поотделно за Тракия, Континентална Гърция, Северноегейските острови, Трояда, Западна крайбрежна Анатолия, Цикладските острови и Крит.

Цялостното впечатление от изложението е задълбоченост и изчерпателност, методичност и прецизност в разработването на основните му части.

В разработването на темата авторката е приложила четири принципа - контекстуален, формален, технологичен и функционален.

В Глава II. Класификация, типология, хронология и териториално разпространение, емпиричните данни са систематизирани, като накитите са разгледани на функционален принцип - украшения за глава (диадеми, висулки за коса, обеци), шия (торкви, мъниста, разпределители), за ръце (гривни и пръстени), накити и принадлежности към облеклото (копчета, висулки, халки, верижки). Подробната типология съответства ни изключително голямото разнообразие на типовете накити. Обхващащия целия материал от Тракия и Егея, тя се отличава със своята прецизност и е значителна крачка напред, в сравнение с досегашните приноси на отделни автори за отделни райони, в неговата обща систематизация. Полифункционалността на някои от типовете накити е взета предвид.

Очертани са две групи накити – за масова употреба и такива с представителен характер, изработвани от скъпи и трудно достъпни суровини.

В Глава III. Накитите в техния контекст, поотделно са разгледани обектите в Тракия, Континентална Гърция, Северноегейски острови, Трояда, Западна крайбрежна Анатолия, Цикладските острови и Крит. Анализът на контекста е използван за изясняването на функциите на отделните типове, доколкото това е възможно. Тракийските накити в погребален контекст представят няколко основни типа (висулки за коса и обеци, по-рядко наниз с мъниста, приложения и игли). Накитите от селищен контекст са малко на брой, но се отличават с разнообразие на типовете и наличие на уникални украшения без аналог. В разработването на тази част прави впечатление не

само отличното познаване и стегнато представяне на отделните контексти. Много положителен момент е обвързването в тези контексти на импортните накити с другите засвидетелствани импорти на съответния обект. Това не само разкрива в по-голяма пълнота контактите на Тракия със съседните и райони, както и контактите и търговските пътища в Източното Средиземноморие като цяло, свързани естествено и с разпространението на иновациите. Разпространението на отделни типове накити позволява на авторката да препотвърди съществуването на проследените в литературата основни пътни мрежи като Анатолийска търговска мрежа и Великия керванен път. Този подход позволява и интерпретацията на самите накити да бъде коментирана в този по-широк контекст..

Глава IV е посветена на „Суровини, технологии и декоративни техники. Тук е представено многообразието на използваните за изработването на накитите суровини -злато, сребро, арсенов бронз, мед, олово и калай. Подчертано е предпочитанието към златото. Посочени са възможните източници на злато, без да е възможно да бъде доказано експлоатирането на който и да е от тях през Ранната бронзова епоха, идентифицирани са някои източници на сребро(Сифнос, Лаврион, Анатолия). Интересна е възможността медта от Странджа да е била използвана за производство на някои от медните накити от Троя.

Независимо от оскъдните изследвания върху техниките на производство, е установено прилагането на такива прецизни техники като купелиране, синтероване, леене, производство от метални листове, с прилагане на техниките на изчукване, грануляция, и др. , показващи високото ниво на определени технологични знания.

В Глава V. Ювелирни производствени центрове, е направен интересен преглед на възможностите за идентифицирането на индивидуалността на отделните ювелири и техният статут, на разграничаването на различните им категории, както и на необходимия за работа инвентар. Коментирани са и възможностите и критериите за локализиране на отделните производствени центрове. Анализът на археологическата изворова база дава основание на авторката да предложи локализирането на такива производствени центрове въз основа на техниките на производство, украсата, концентрацията на находките от определен тип. Дискутирани са металургичните работилници и ювелирни ателиета в Троя, предполагаеми ювелирни ателиета в Лиман

тепе, Бакла тепе и Чукуручъ Хююк в Анатолия, производствени центрове на Цикладските острови и Крит, както и на някои македонски селищни могили.

Тук разбира се, най-важни са наблюденията, засягащи Тракия. Въпреки все още недостатъчните данни за локализирането на повече ювелирни центрове в Тракия, добре е очертан този при Дъбене, където познаването на тенденциите на Средиземноморието е съчетано и с развитието на редица местни типове. Маркирано е наличието на предполагаеми металургични центрове като напр. на селищната могила при Нова Загора, Езеро и др. Констатирана е тенденцията на нарастване на интензитета на производството на накити в Тракия през втория и трети етап на Ранната бронзова епоха.

В Заключението, авторката обобщава своите изследвания, свързани с представянето на възможно най-цялостната картина на ювелирството в Тракия – неговите индивидуални черти, влияния от Североизток и от Юг, ролята и през ранната бронзова епоха не като периферна зона, а като свързващо звено между Европа и Егейския свят. Тук са набелязани и насоките на бъдещите изследвания, сред които особено внимание е обърнато на бъдещето и необходимостта от разгръщането на недеструктивните методи.

Поставените в началото на работата задачи са успешно изпълнени от Жени Василева. Пред нас е първото цялостно изследване на ювелирното производство през РБЕ в Тракия, с предложена единна за Тракия и Егея типология, реконструкция на функциите и на начина на носене. Въведената в научно обръщение богата и систематизирана емпирична изворова база позволява да бъдат очертани основните характеристики в развитието на отделните райони, да бъдат предложени локализации на ювелирни производствени центрове и бъдат проследени механизмите на взаимоотношения между отделните части на Източното Средиземноморие. изпълнени.

В изготвения автореферат съдържанието на дисертационния труд е представено отново на хубав и точен език. Справката на авторката за приносите отговаря изцяло на постигнатите в дисертационния труд резултати.

Публикуваните статии по темата “Ювелирно производство през ранноминойския период на о. Крит” и “Ювелирни центрове от ранната бронзова епоха в Егея и Тракия”, засягат съществени моменти от дисертацията и се отличават със своята изчерпателност и висок професионализъм.

Бих искала отново да подчертая отново изключително високото ниво на подготвената от Жени Василева работа. Обработен е обилен материал, работено е с изключително богата литература. Направените препоръки по време на обсъждането на работата и, които не засягат същината и, са взети предвид. Промените и допълненията са направени в изключително кратко време. Дисертацията излиза от рамките на изискването на един дисертационен труд, на чистата археологическа систематизация и правените на нейната база изводи. Въвежда ни задълбочено и интригуващо в един изключително интересен аспект на древната действителност и ни предлага убедителни реконструкции.

Поради това, смятам, че дисертационният труд на Жени Василева следва да бъде публикувана във възможно най-скоро време, като следващ том в някоя от престижните международни поредици.

Естественият финал на направената по-горе от мен рецензия е убедено да предложи на Научното жури да присъди на Жени Василева - автор на дисертационния труд „Ювелирно производство в Южна Тракия и Егея през Ранната бронзова епоха”, научната и образователна степен „доктор.

15. 01.2016 г.

Проф. Диана Гергова